

אודה לך תורה

דבר נא

לימוד הלכה ויהדות

פרשת שמות

שם האדם, וקריאת שמו"ת

הלכות ברכת הפירות – חלק ג'

ברכת השוקולד, הלוח, הילבה,

חמאת בוטנים, ועוד..

הרב דוד בכר

בית המדרש – דבר נא

השיעור מתקיים אי"ה בכל יום רביעי

בשעה 20:30

בבית כנסת "יד רמה" רחוב גרטרוד עליון 20 ראש העין

טלפון לבירורים: 0533163289

דואר אלקטרוני: daber.na26@gmail.com

ערוץ היוטיוב שלנו

<https://www.youtube.com/@דבר-נא>

רוצים להתעדכן בתכנים החדשים שלנו
הצטרפו לקבוצת הוואטצפ שלנו
הכנסו לכאן

<https://chat.whatsapp.com/GQWRBsLMXVg9UjRh6qRmK5>

או סרקו את הברקוד

מעוניין להקדיש את העלון לעילוי נשמת יקורך? אתה יכול לשלוח לנו מייל.

או בפלאפון שמספרו - 052-3052828

פרשת שמות

שם האדם, וקריאת שמו"ת

ביניהם דילטוריא] ולא נמצא אחד מהם פרוץ בערוה.

מסופר על מרן החיד"א זצ"ל, שבאחד הימים בעת שהותו בליוורנו שבאיטליה הגיע לבית כנסת המקומי, והוא שומע שקוראים למתפללים לעלות לתורה בשמות של גויים, אלברט, ג'ו, נירון, ג'ורג', קיווי, סברס, וכל מיני שמות מזרים, ולא היה בבית הכנסת אפילו מתפלל אחד עם שם יהודי אמיתי. יום אחד נזדמן לבית העלמין המקומי, והוא רואה שעל המצבות חרוטים רק שמות יהודיים, משה, יצחק, דוד, שלמה, שאל את בני הקהילה.. מה הולך פה? אמרו לו כי בבית העלמין אלברט הופך לאברהם, ג'ו הופך ליוסף.. על המצבות מקפידים לכתוב רק שמות יהודיים.

שלא שינו את שמם

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" אומר המדרש רבה – "ואלה שמות" בא לספר שבחן של ישראל שלא שינו שמם, אלא נשארו באותן שמות שקראו להם אבותיהם.

אפילו שבמצרים הייתה תרבות אחרת לגמרי ושמות שונים המתאימים לאותה תקופה ולאותה תרבות מצרית – 'לטיאס' 'אלכסנדרי' 'טוטינאס' 'פרימאס', בכל זאת עמ"י שומר על השמות שלו כפי שקיבל מאבותיו.

וכך אומר המדרש: בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים – שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, ולא אמרו לשון הרע [שלא היה

פרשת שמות

בהם המצרים את זוהמתן ולא נתערבו בהם כלל ועיקר לפי שישראל היו גדורים בעריות.

השבטים נקראים שבטי י-ה, שלא נמצא בהם נואף או נואפת

ולכן השבטים הקדושים נקראים שבטי 'יה' ששמרו שם 'יה' שבין איש לאשתו. שהרי הגמרא במסכת סוטה (יז ע"א) אומרת: דרש רבי עקיבא איש ואשה זכו – שכינה ביניהן, לא זכו – אש אוכלתן. ומפרש רש"י כי באמצע המילה איש יש את האות י' ובסוף המילה אשה יש את האות ה', ביחד הוא שם 'יה'. ולכן אם זכו לילך בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת, שכינה שהיא שם 'יה' ביניהם, אבל אם לא זכו שאז אין שכינה ביניהם, שנלקחו מהם אותם שתי אותיות י' ואות ה' אז "אש אוכלתן" רח"ל כי זה יוצא "אש ואש". ולכן שבטי י-ה היא עדות לישראל שהקב"ה מיוחד שמו עליהם לומר שבאמת זכו ושכינה ביניהם, ולא נמצא בהם נואף או נואפת.

וגם כאן בפסוק רמוז הדבר במה שאומר "בני ישראל הבאים" .. וגו' ר"ת: י-ה.

אמר החיד"א כעת אני מבין את הפסוק בתהלים "קראו בשמותם עליו אדמות" (מט, יב) רק עליו אדמות בקבר קוראים בשמותם האמיתיים.

התורה מייחסת את עם ישראל על שם אבותם

עוד אומר המדרש – כי התורה באה לייחס את עמ"י על שם אבותם, "את יעקב איש וביתו באו" כל אחד בא עם אשתו ובניו באותה משפחה ולא נתערבו בין המצרים. רש"י בחומש במדבר כשהתורה מונה את עם ישראל למשפחותיהם (כו, ה) מביא שהאומות היו מבזין את עמ"י ואומרים, ומה אלו מתייחסין על שבטיהן? וכי סבורים הם שלא שלטו המצריים באימהותיהם? אם בגופם היו מושלים – קל וחומר בנשותיהם, עפ"ל. לכן הטיל הקב"ה שמו עליהם האות ה' מצד זה והאות י' מצד זה כמו "לחנוך משפחת חחנוכי" [ה' בתחילה וי' בסוף] "לפלוא משפחת הפלואי" [ה' בתחילה וי' בסוף] וזהו מה שאומר דוד המלך ע"ה "שבטי יה עדות לישראל" (תהלים קכב, ד) קראם בשם 'שבטי י-ה' כדי ליתן עדות לישראל שהם מתייחסים אל אבותיהם¹, הם מלומר.. שלא הטילו

¹ וכן מובא בזוהר הקדוש פסוק זה ללמוד ממנו על ישראל שהיו גדורים בעריות.

עלון דבר נא

5

עבירה על ידי המצרים, כי אם היה בדרך של עבירה לא היה נעשה נס כזה גדול, אלא היה בא ילד לעולם רק בדרך של עולם כמנהגו נוהג.

לכן באמת נס זה של ששה בכרס אחד התחיל להתרחש רק לאחר שהתחיל השיעבוד ולא קודם לכן, שקודם לכן לפני ששיעבדו בהם המצרים לא היתה טענה לאומות שבודאי באו על נשותיהם, ורק משהתחיל השיעבוד טענו כך, לכן עשה הקב"ה נס זה להעיד שכולם בקדושה ובטהרה באו.

דבריו המבהילים של הזוהר

הקדוש

בזוהר הקדוש (שמות ד ע"א) כתוב אשריהם ישראל שאף על פי שהיו בגלות מצרים נשמרו מכל אלו ג' עוונות, א] מנידה - שכל ענייני אישות שבינו לבינה היה רק בטהרה. ב] מבת אל נכר - שלא באו על הגויה. ג] שלא הרגו את העובר במעי אמו - על אף הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", לא חיפשו ליתן מכבסת מילים למעשי הריגה ורצח בשם 'המתת חסד' חלילה, אלא נהגו כמנהגו של עולם. ובזכות כך יצאו מהגלות.

ילודה שהיא בדרך נס מעידה על

קדושה וטהרה

המהראי"ל צינץ זיע"א מוסיף דבר נפלא, כי התורה כאן אומרת "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם" אומרים חז"ל - מלמד שילדו ששה בכרס אחת. 1. וישרצו - 2. וירבו - 3. ויעצמו - 4. במאד - 5. מאד - 6.

והנה הגמ' במסכת עבודה זרה (נד ע"ב) אומרת כלל יוסדי בסדר הנהגת הבריאה - 'הרי שבא על אשת חבירו, דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין' ע"כ.

משמע שכל מה שבכל זאת יש יכולת להביא ילדים לעולם גם בדרך של עבירה הוא רק משום "עולם כמנהגו נוהג" היינו בדרך הטבע. אבל ודאי הקב"ה לא יעשה נס מעל הטבע בדבר שהוא בעורה של עבירה. והנה כאן ילדו ששה בכרס אחת, זה נס מעל הטבע, ומובא גם שלא המתינו בין עיבור לעיבור אלא תיכף אחר שילדו שוב נקלטו שגם זה נס שאינו דרך הטבע, אומר המראי"ל צינץ זיע"א הנה גם כאן למעשה הקב"ה מודיע ומפרסם כי עם ישראל בא בטהרה ובקדושה ולא חלילה בדרך של

פרשת שמות

קריאת שניים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע, וכל זה נמשך רק שלושה חודשים, אבל אחר כך כבר נגמר הדלק, הרכב לא נוסע, מיד מדליקים לו נורת אזהרה בתחילת פרשת שמות, זכור! וחייב אדם להשלים הפרשיות שמו"ת. דבר זה הוא חובה גמורה, ולא רק המלצה.

תירוץ נוסף יש לומר בעז"ה: כי חומש בראשית כולו מלא בסיפורים ומעשיות, אדם וחווה, נח ודור המבול, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולבן, יוסף והאחים, יש הרבה דרמה.. זה מרתק, זה מעניין.. שם האדם עוד יכול לשוט יפה יפה, אבל בחומש שמות יש תפנית חדה ימינה, בפרשת משפטים כבר התורה מתחילה לדבר על דינים והלכות, זה כבר דורש יותר סבלנות והעמקה, שם יש חשש שהאדם חלילה יתיאש ולא יחזיק מעמד, לכן כבר בתחילת החומש נותנים לו תזכורת, כי חייב אדם להשלים הפרשיות שמו"ת.

תירוץ של רבי בן ציון מוצפי שליט"א

הרב מוצפי שליט"א מתרץ: כי כיון וכאן בתחילת הפרשה התורה כותבת את שמותם של השבטים (פסוקים

חייב קריאת שניים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע

אי אפשר לדלג על הרמז הנפלא שמובא כאן בתחילת חומש שמות "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" ידוע ומפורסם² הרמז שיש בפסוק זה על עניין החיוב של קריאת שניים מקרא ואחד תרגום, ו'חייב אדם להשלים ה'פרשיות ש'ניים מ'קרא ו'אחד ת'רגום, ב'טעמי נ'גינה י'קרא י'אריך ש'נים ר'בות א'רוכות ל'חיי עולמים. ר"ת: ואל"ה שמו"ת בנ"י ישראל"ל.

והוא על פי מה שאמרה הגמרא במסכת ברכות (דף ח) 'כל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו'.

למה לא נרמז חיוב קריאת שמו"ת בתחילת חומש בראשית?

מון הרב עובדיה זצ"ל היה נוהג לומר, כי למה דוקא בחומש שמות נרמז עניין חיוב שמו"ת? והלא היה יותר נכון לרמוז זאת מיד בתחילת פרשת בראשית? ומתרץ: כי בתחילת פרשת בראשית שאז מתחילים את התורה מחדש כל יהודי אומר לעצמו, זהו, מהיום בעז"ה אני מקפיד על

² ראיתי מביאים רמז זה בשם רבינו אפרים אחד מהראשונים.

עלון דבר נא

7

האריז"ל מביא טעם אחר, כי לכל אחד ואחד מאיתנו יש נשמה קדושה וטהורה, ויש לאותה נשמה יסוד ורמז בפסוקי הפרשה, ועל ידי קריאת השמו"ת הוא יכול לתקן את אותם ניצוצות השייכים לו באותה פרשה.

הפסוק ותרגמו משולים לפרי וקליפתו

הפסוק הוא משול לפרי והתרגום משול לקליפה השומרת על הפרי, כך שבשאדם קורא את הפסוק אזי הוא יוצר את הפרי, אלא שהפרי צריך שמירה, לכן קריאת התרגום יוצר ומביא מעטפת השומרת את אותו הפרי. ולכן אף בזמנינו שלכאורה אנו מבינים לשון המקרא יותר מאשר לשון התרגום, אין לשנות ממה שתיקנו לנו חכמינו ז"ל.

א,ב,ג) "ראובן שמעון לוי ויהודה" וגו' ופסוקים אלו לכאורה אינם צריכים תרגום, שהתרגום מביא את אותם מילים בדיוק, לכן אומרת לך התורה וחייב אדם להשלים וכו' ללמד שגם באופן הזה צריך לקרוא את התרגום, וכמו שאומרת הגמ' בברכות (ח ע"א) 'לעולם ישלים אדם פרשיותו עם הציבור שניים מקרא ואחד תרגום, ואפילו עטרות ודיבון' שהם שמות של מקומות ואין עליהם פירוש מיוחד של התרגום, אפילו כן צריך לקרוא אותם שמו"ת.

טעם קריאת שמו"ת לפי הסוד

לפי הפשט אמירת התרגום הוא בשביל להבין את פירוש התורה³ ובזמנם שהיו מדברים בלשון ארמי, התרגום בא לפרש כוונת הפסוקים ומדרשי חז"ל לפעמים. אבל רבינו

³ ראה תרומת הדשן סימן כג

הלכות ברכת הפירות – סימן רב

חלק ג'

ברכת השוקולד, חלווה, חילבה, חמאת בוטנים,
ועוד..

פתיחה:

ומברך עליהם כדין ברכת אותם בשמים.

ובמשנה ברורה שם כתב: היינו אף כשהם שחוקין ונימוחין לגמרי עד שאין ניכר בהם תוארן הראשון כלל, אפילו הכי לא נשתנית ברכתן ע"י זה לכולי עלמא, דדרך הבשמים לכתוש באופן זה.

וכן בביאור הלכה שם כתב: אפילו מי שמחמיר בתמרים שעשאן כעין עיסה שאיבד ברכתו הקודמת.. אפילו הכי לעניין בשמים מודו דאף כשנימוח לגמרי אפילו הכי מברך ברכתו הקודמת, הואיל ואורחייהו בהכי לכתוש לגמרי. עכ"ל.

יוצא לדינא: שכל דבר שנוטעים אותו על דעת לרסק ולכתוש אותו

בעניין פירות שמגדלים אותם על דעת לרסקם: הגמרא⁴ אומרת 'האי הומלתא מברכינן עלייהו בורא פרי האדמה' ופירש רש"י דהומלתא אלו בשמים כתושים שמרקחין אותם בדבש.

וכתב בתרומת הדשן⁵ וז"ל: וההיא דהומלתא דפירש רש"י בפרק בתרא דיומא (פא ע"ב) בשמים כתושים בדבש, י"ל דהטעם משום דאורחייהו בהכי לכתוש ולשחוק כל הבשמים, משום הכי חשיבי קיימי במילתייהו, מה שאין כן בדבר אחר שאין דרכו תדיר להיות מעוך ומרוסק.

ובשו"ע בסימן ר"ג סעיף ז פסק דין זה להלכה וכתב: בשמים שחוקים ומעורבים עם סוכר, הבשמים עיקר

⁵ סימן כד

⁴ ברכות לו ע"א, יומא פא ע"ב.

רסק עגבניות

ג. רסק עגבניות המצוי בחנויות ברכתו 'שהכל' כיון שלא טועמים בו טעם העגבניות, וגם אין דרך לאוכלו לבדו. אבל רסק עגבניות ביתי שריסקו במגרדת, אם לא נעשה למשקה ממש, מברך עליו בורא פרי האדמה¹⁰.

חלווה

ד. חלווה שעשויה משומשום מרוסק, אפילו אם רוב הנטיעות נעשו לצורך ריסוק השומשום ברכתה 'שהכל' כיון שיש דרך לאכול השומשום גם ללא ריסוק¹¹.

חילבה

ה. חילבה מרוסק, נראה שיש לברך עליו בורא פרי האדמה, מכיון שרוב החילבה הולך לריסוק, ואין דרך לאוכלו ללא ריסוק, וגם שלא נשתנה שמו וטעמו, והוא דומה לבשמים כתושים

אחר כך, מברך עליו כברכת אותו הפרי אפילו שנימוח לגמרי, כיון שכך היא דרכו.

אולם יש מהאחרונים⁶ שמגביל דין זה רק לדבר שאי אפשר או שאין דרך לאוכלו כשהוא חי בשום אופן, אבל אם הוא ראוי לאכילה ויש גם דרך קצת לאוכלו כשהוא חי, אם נתרסק לגמרי מברך עליו 'שהכל' נהיה בדברו⁷.

ולכן:

חמאת בוטנים

א. חמאת בוטנים אפילו אם רוב הנטיעה של הבוטנים היא לצורך ריסוק, מברך עליה 'שהכל'⁷.

ממרח חומוס

ב. ממרח חומוס נראה גם כן לדינא שיש לברך עליו 'שהכל' גם לדעת מרן השו"ע מכיון שאין דרך לאכול החומוס לבדו אלא נועד לצורך ממרח וניגוב בלחם⁸. והמברך עליו 'האדמה' יש לו על מה שיסמוך⁹.

⁶ הגרש"ז אויערבך וצ"ל.

⁷ ב' טעמים לדין זה: א] שאינו דומה לבשמים כתושים שאין דרך לאוכלם חיי כלל, אבל בוטנים ראויים לאכילה חיים וגם יש דרך לאוכלן כך, לכן אפילו שרוב נטיעו היא לצורך ריסוק, ברכתה שהכל. ב] כל דבר שאין דרך לאוכלו בפני עצמו ורק בא ליתן טעם כמו תבלין, מברך עליו שהכל נהיה בדברו לאחר שנתרסק כפי המבואר במ"ב סימן ר"ג סק"י, ובכף החיים ס"ק ל.

⁸ לפי המבואר בהלכה הקודמת. כל שכן חומוס שאין רוב נטיעות החומוס לצורך ריסוק. ואפילו שבמקום אחר כתבנו לברך עליו אדמה, אם חילוק זה אינו ברור כל כך ויש שנוהגים לאוכלו לבדו, עכ"פ לא יהיה אלא ספק, וסב"ל.

⁹ וכן העלתי במקום אחר לברך עליו 'האדמה' לפי דעת מרן השו"ע שאיפלו נתרסק לגמרי לא איבד ברכתו, שוב בינותי כי ממרח חומוס יש לדמותו לחמאת בוטנים באופן הזה שנועד רק לצורך תיבול וטעם ואין דרך לאוכלו לבדו.

¹⁰ ונראה שהוא שונה ממרח בוטנים וחומוס, כיון שיש דרך לפעמים גם לאוכלו לבדו. ועוד שעגבניה שבמגרדת לא נתרסקה ממש לגמרי עד שלא ניכר צורת הפרי ממנה, לכן לא איבדה את ברכתה.

¹¹ כמבואר לעניין חמאת בוטנים שאינו דומה לבשמים כתושים שאינם נאכלים רק בריסוק. ועוד י"ל שהחלווה נעשה אצלה שינוי גדול גם בטעם שלא טועמים שומשום וגם בשמה שאינה נקראת עוד בשם הפרי אלא 'חלווה' וגם בצורתה.

טוחנים את האורז לקמח ומהקמח עושים פצפוצי אורז, ברכתם 'מזונות'¹⁵. אבל באופן שקולים את האורז ללא שום בישול או טחינה, ברכתם 'האדמה' כדין אורז קלוי¹⁶.

חטיף תפוצי'פס

ח. חטיף התפוצי'פס [קידס] הנעשה מקמח תפוחי אדמה, ברכתו שהכל¹⁷.

פיר"ה במנה חמה

ט. מנה חמה שיש בה שביבי תפוחי אדמה מיובשים ומרוסקים, ועל ידי נתינת רותחין לתוכה נעשה

המובאים בשו"ע שלא ירדו בברכתם¹².

ברכת השוקולד

ו. נהגו לברך על טבליות השוקולד שהכל נהיה בדברו, ואפילו שפולי הקקאו אינם נאכלים חיים וניטעים רק על דעת לרסקם, כבר נתנו הפוסקים טעם למנג זה¹³.

פצפוצי אורז

ז. פצפוצי אורז הדבר תלוי באופן ההכנה: אותם אלה שעוברים תהליך של בישול ואחר כך מתפיכים אותם בחום¹⁴, ברכתם 'מזונות'. גם באופנים בהם

עליהם כברכתם ואפילו אם הדבש היה רוב כל עוד טועם טעם הבשמים מברך עליהם כברכתם כמבואר במ"ב שם. וגם מה שביקשו לדמות שוקולד לסוכר לענ"ד אינו דומה, שהרי בסוכר מיירי שסוחט את תמצית הסוכר מתוך הפרי ומשליך את בשר הפרי שהוא הסלק או הקני סוכר והוי כמו משקה הפרי כמו שנראה מדברי הבה"ל שם, והקמ"ל שאפילו שהוא עומד לכך לא הוי כמו משקה הזיתים והענבים שדינו כמו הפרי עצמו כיון שסוכר פנים חדשות באו לכאן. אבל כאן אין זה משקה הפרי, אלא כל הפרי מתרסק עד שעושים ממנו שוקולד ושוב לא גרע מבשמים כתושים.

אבל ב"ה מצאתי את שאהבה נפשי בספר שערי הברכה להרב שמואל שטיצברג נר"ו (מהדו"ח עמוד תשסז הערה יד בשם ספר משפט העדות סימן ח) שהאריך לפרט אופן עשיית השוקולד ולפי דבריו יובן היטב המנהג שנהגו לברך שהכל, מאחר וחמאת הקקאו יש עליה תורת מ/קה כמבואר שם עיין ותרו"נ.

¹⁴ וזה אופן ההכנה הנפוץ ביותר.

¹⁵ כדין כל מאפה הנעששה מקמח אורז שברכתו מזונות.

¹⁶ בדרך כלל כל פצפוצי האורז שתחת השגחת בד"ץ העדה החרדית ברכתם מזונות ונפשיות. מלבד חברת "מפעלי דגן" שנעשים באופן של קליית האורז, וברכתם 'האדמה'. ויש לברר בכל הזדמנות כי האופנים יכולים להשתנות מזמן לזמן.

¹⁷ פשוט.

¹² וכן העלה לדינא הגרי"א מלכא נר"ו בספרו הליכות ברכות סימן ר"ב הערה עה.

¹³ הנה מי שעורר תמיהה על מנהג זה שמברכים על השוקולד שהכל נהיה בדברו הוא הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן צא אות ב, דלפי השו"ע בסימן ר"ג ס"ז יש לברך עליהם בורא פרי העץ, ונשאר בצ"ע. והסכים לזה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. אבל הגר"ש וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי ח"ז סימן כז אות ב ג"כ נשאל בשאלה זו וביקש ליישב, כי אבקת הקקאו בלא התוספות של הסוכרים שנותנים בו הוא קצת מר, ולכן מכיון שמוסיפים לו הרבה סוכר כדי שיהיה ראוי לאכילה, נהגו לברך שהכל. ובשו"ת אול"צ ח"ב פ"ד ס"ה ביקש ליישב מכיון שעץ הקקאו במהותו הוא עץ סרק ואין פולי הקקאו ראויים לאכילה כמות שהם, לכן אין עליהם שם פרי כלל. ונאמרו בזה עוד כמה יישובים כגון: שיש לדמות השוקולד לברכת הסוכר שכתב הביה"ל בסימן ר"ב סט"ו ד"ה על הסוכר, שאפילו שהוא בא מסלק הסוכר מברכים עליו שהכל כיון שלא ניכר מאיזה פרי הוא בא ונעשה בו שינוי גדול כל כך עד שנהפך לגרגרי סוכר ופנים חדשות באו לכאן, כ השוקולד פהים חדשות באו לכאן. ויש שהוסיפו ליישב משום שהשוקולד נשתנה גם בשמו וגם בטעמו ולא ניכר מאיזה פרי בא, לכן ברכתו שהכל.

אולם לענ"ד אין טעמים אלו מספיקים דיו אף שבאים ליישב מנהג העולם, דמה שמוספים סוכר כדי להטעים את השוקולד לא גורע מברכתו שהרי גם בשמים כתושים מרוקחין בדבש ומברך

קורנפלקס

י. קורנפלקס העשוי מקמח תירס,
ברכתו שהכל. והעשוי מגרעיני
תירס מרוסקים ברכתו האדמה¹⁸.

כמו פיר"ה, מברך שהכל נהיה
בדברו.

